

Academic reading - att använda forskningsartiklar som kurslitteratur

Det finns nu tydliga tongångar om att grundutbildning ska vara forskningsanknuten och forskningsgrundad. Samtidigt är det vanligt att använda läroböcker som presenterar kursmaterial på ett färdigtuggat och ofta homogeniserat sätt - där forskningen är en (bra) bit bort och där åsiktsskillnader mellan forskare inte framhävs. Forskningsartiklar uppfattas som för svårsmälta för studenterna. Både i Europa och "down under" möter jag lärare som säger "mina studenter är för otåliga för att läsa tidskriftsartiklar; jag törs inte be dem göra det." Och för studenter som inte fått möta och lärt sig läsa och tolka akademiska tidskriftsartiklar fortsätter denna källa till kunskap och mer eller mindre välgrundade åsikter att vara stängd eller i alla fall svårtillgänglig.

Själv tillhör jag den skara lärare som ser det som en viktig uppgift att hjälpa studenter lära sig tolka och utnyttja forskningsartiklar. Linköpings universitetsbibliotek erbjuder tillgång till ett par tusen tidskrifter - de flesta elektroniskt tillgängliga från valfri Internetuppkopplad dator. För den som gått en akademisk utbildning borde det vara en självklarhet att denna potentiellt rika källa ska ses som en resurs som går att utnyttja.

Men min väg till utnyttjandet av forskningsartiklar i undervisningen började inte med något sådant kunskapspolitiskt ställningstagande. Den började helt enkelt med mitt missnöje med läroböcker. Typiskt sett fann jag varje lärobok jag träffade på delvis relevant, delvis irrelevant för den tilltänkte kursen och delvis vilseledande eller företrädande åsikter jag varken kunde ställa mig bakom eller hysa aktning för. Vidare fann jag det förtvivlat tråkigt att läsa sådana böcker för att se vad i dem som eventuellt skulle vara brukbart. De gav inte mig någonting. Skulle jag då kräva att studenter köpte böcker där jag bara tänkte nyttja en tredjedel? Och skulle jag kunna förvänta mig att de inköpte en bukett böcker till en kurs för att täcka in det jag fann värt att försöka förmedla? Skulle jag kunna förmedla entusiasm till studenterna inför texter jag själv fann tråkiga? Det kändes som ett betydligt rimligare sätt att välja ut sådana artiklar som jag fann intressanta och relevanta och försöka hjälpa studenterna att tolka och fascineras - eller uppröras - av dem.

I den korta artikel jag nu skrivit försöker jag förmedla mina erfarenheter av att använda forskningsartiklar i stället för läroböcker som kurslitteratur. Hur har det gått och vilka har utmaningarna varit?

Forskningsartiklar, vad är det?

De akademiska tidskrifter vi som forskare förväntas publicera oss i spänner upp en skala från sådana som främst riktar sig till den intresserade praktikern i allmänhet¹ till sådana som tar sikte på en liten skara hårt specialiserade forskare. En del påstår sig uttryckligen rikta sig till en bred krets (t ex studenter, lärare, praktiker, politiker och konsulter) förutom forskare. Andra uttalar sig i stället om innehållet (t ex att det tar upp konsekvenser för chefer, organisationer och samhälle). Sådana policyuttalanden kan ge en fingervisning. Så även rankinglistor. Men i slutänden är det ändå läsandet av den enskilda artikeln som ger grund för att bedöma om den kan vara användbar i en specifik kurs – och hur mycket vägledning studenterna kan tänkas behöva för att få ut någonting av läsningen.

¹ När jag talar om "forskningsartiklar" inkluderar jag även tidskrifter som officiellt vänder sig primärt till praktiker, men där det i alla fall i vissa akademiska kretsar är statusfyllt att lyckas publicera sig (t ex Harvard Business Review).

Organisering och hantering av artiklarna

När jag lägger upp en kurs tänker jag både i termer av sakinnehåll och i "tuggmotstånd" i läsningen. I början av en kurs kan artiklar ur till exempel Harvard Business Review och Sloan Management Review fungera. Ur studenternas perspektiv ter de sig som forskningsartiklar, men uppfattas ofta som relativt lättlästa. Jag använder dem gärna till att introducera teman – eller debatter och motsättningar – som återkommer i olika former senare i kursen. Successivt kan det gå att bygga på via "enklare" publikationer, som Information & Management, Electronic Journal of Knowledge Management eller Communications of the ACM, till allt "tyngre", som Information and Organization, MIS Quarterly, Strategic Management journal, Organization Science och Management Science. Det kan dock behövas mer lättlästa artiklar här och var i läslistan, både för att stödja dem som finner tyngre artiklar riktigt svårlästa, och för att på begränsad lästid få in vinklingar och poänger som kompletterar de tyngre verkens. Totalt kan en kurs på 6 hp ha drygt 20 artiklar (eller färre) av varierande längd och svårighetsgrad.

Det kan alltid finnas en poäng i att snitsla en kurs – att läraren ger sin bild av den berättelse kursupplägget är tänkt att återge eller behandla. Det behovet blir extra stort när kurslitteraturen är en serie artiklar, inte en sammanhållen lärobok. Jag brukar hantera det genom att inledningsvis i kursen måla upp en snabb version av hela berättelsen, där jag pekar ut var olika artiklar kommer in och säger någonting kort om vilken roll de är tänkta att fylla. Det kan handla både om artikelinnehållet och om författarna som betydelsefulla namn eller som representanter för partsinlagor. Inför respektive läsning anger jag sedan i läsanvisningar teman eller frågor som artiklarna uttryckligen behandlar eller kan ge stoff att reflektera kring. (Ibland är artikelns empiri orsaken till att jag tagit med den, ibland är metoden eller analysen det väsentligaste. Det finns också artiklar jag har med just för att jag finner deras slutsatser tvivelaktiga givet underlaget.) Jag kommenterar också kommande artiklar vid undervisningstillfällena. Ju mer tungläst jag uppfattar artikeln vara för studenterna, desto mer ledtrådar till tolkning ger jag vid lektionstillfället.

Eftersom jag ser perspectives management – försöken att uppfatta och att hantera olika perspektiv snarare än söka "det rätta" – som fundamentalt, försöker jag uppmuntra studenterna att skaffa sig en uppfattning om vilka författarna är och vilka perspektiv de därför kan tänkas välja att framhäva eller lämna därhän. En del fascinerar av detta och tar det på stort allvar – söker upp författarnas hemsidor eller läser på om dem i någon annan form. Andra nöjer sig med att utgå från de ledtrådar jag givit. I olika grad färgar det också de reflektionsrapporter jag ber dem skriva. "I korthet, vad är de viktigaste poängerna i artikeln? Vad försöker författaren / författarna säga, egentligen?" Eftersom författarnamn utgör ett viktigt signalsystem i forskningsartiklar är uppmärksamhet på författare och vad de verkar stå för en del i att lära sig tolka sådana texter. Naturligtvis flimrar det också förbi en mängd referenser i artiklarna som studenterna inte kommer (eller har anledning) att fästa sig vid, men väsentligare referenser brukar jag ta upp till diskussion vid seminarierna, även när ingen student väcker frågan. Och för de flesta studenter verkar ifrågasättandet av en kurstext vara en nyhet. *Har forskare också agendor?* De kurser jag håller ligger på masternivån (år fyra eller fem när det rör sig om sammanhållna utbildningar). Även om det är kul att som lärare kunna väcka insikter känns det inte helt tillfredställande att jag verkar introducera den här poängen när de redan gått så många år i universitetsvärlden.

Vidare försöker jag få studenterna att tänka efter, göra texten levande för sig och försöka koppla artiklarna till sina egna referensramar. "Från ditt eget perspektiv, vad fann du riktigt intressant eller överraskande, oavsett om det verkade vara författarens (författarnas)

Academic reading - att använda forskningsartiklar som kurslitteratur

Företagsekonomisk ämneskonferens 2009. Företagsekonomi i samhället: forskning, utbildning och relevans.

Alf Westelius, 2009-11-11

huvudpoänger?” Förutom att det här får dem att tänka efter på ett sätt de kanske inte alltid spontant fördjupar sig i, ger det mig ledtrådar som jag ofta kan spinna vidare på i kursen. Kurskamraters, eller ens egna, erfarenheter som kommer upp till diskussion verkar som student ge ett annat intresse än relativt anonyma författares berättelser och fallstudier, och kompletterar lärarens kommentarer.

Slutligen ber jag studenterna att i reflektionsrapporten försöka dra paralleller mellan artiklarna – gemensamma teman, komplement, förstärkning, motsägelser, etc – och då också gärna komplettera med reflektioner som kopplar till annat de läst eller erfarenheter de har. Det här är spännande läsning – och spännande diskussioner på seminarierna. Ibland ser de sådant jag hoppats att de skulle se. Ibland ser de (mer eller mindre välgrundat) trådar jag inte själv varit inne på tidigare. Och ibland ser de inte kopplingar jag tyckt varit tydliga, eller gör vad jag uppfattar som felslut. Det är inte det minst spännande, och ger mig anledning att se hur jag kan hantera det i den pågående kursen och hur jag ska hantera det i kommande versioner av kursen. Bör artikeln bytas ut eller kompletteras? Bör ledtrådarna göras tydligare? Bör artikelordningen i kursen ändras? Reflektionsrapporterna och seminariediskussionerna ger mig ledtrådar om studenternas tolkningar medan jag fortfarande har chans att påverka – och ger möjlighet till samspel mellan studenter och studentgrupper.

Eftersom kurserna även innehåller ett större projekt i grupp där studenterna förväntas studera någon situation eller fråga ”i praktiken” och analysera det insamlade materialet i ljuset av akademisk litteratur (kursens och sådant de själva letar reda på) finns det ytterligare tillfällen för dem att försöka knyta samman skeenden i organisationer eller samhället i stort med akademiska infallsvinklar. Min förhoppning är att projekten ska förstärka kursernas metabudskap att forskares texter kan vara värdefulla när det gäller att tolka och analysera frågor i vardagen – av mer eller mindre strategisk karaktär. Därutöver utgör projektkraven i sig ett incitament att lära sig tolka akademiska texter.

Studenten och artiklarna

Naturligtvis har inte alla studenter samma intresse eller fallenhet för att läsa forskningsartiklar – lika litet som för studier över huvud taget. Men alla studenter jag mött har förbättrat sina färdigheter i att läsa forskningsartiklar under kursernas gång. Som jag nämnde inledningsvis, ser jag detta som en väsentlig uppgift för akademien. Ju mer vi ser forskning som en bas för livslångt lärande, inte bara som någonting som ger stöd för ett par inledande studieår i en persons yrkesliv, desto viktigare att vi försöker träna studenters förmåga att själva ta del av, tillägna sig – och ifrågasätta – forskarsamhällets publikationer. Det är långt fler än forskare som kan vara betjänta av att kunna vända sig till den rikhaltiga artikelfloran när man ställs inför en (ny – eller gammal) fråga. Att då ha en litet mer nyanserad bild av hur denna flora är beskaffad och en erfarenhet av att ha försökt nyttja den, ser jag som någonting studenter vid universitet och högskolor bör få med sig från studietiden. Detta är någonting jag diskuterar med studenterna, såväl vid kurspresentationer, som inledningsvis i kurserna och återkommande under kursernas gång. De brukar hålla med – inledningsvis principiellt, och, med ökad erfarenhet, på en skala från ”det här är inte lätt, men nyttigt” till ”det här är ju både kul och spännande”. En del av dem som rör sig i den senare delen av skalan går vidare till forskning, men långt fler tar med sig det ut i ett yrkesliv som forskare och studenter tenderar att kalla ”praktikerns”.

Jag har de senaste femton åren huvudsakligen undervisat på masternivå, men vid ett par tillfällen har jag hållit kurser för årskurs ett. Modellen går att tillämpa även där. På sitt sätt är det lättare att få en initial nyfikenhet inför upplägget; ”nu när vi är på högskolan bör vi börja

växa ifrån läroböckerna och lära oss hantera grundmaterialet”. Men det kan också kräva mer snitsling. Jag har behövt lägga ännu mer fokus på ramberättelse, på att förbereda studenterna på vad de kan komma att få ut av artiklarna och på att i efterhand hjälpa dem att tolka vad de läst. Spännvidden mellan studenter är också måhända större. Det finns individer som både läser ambitiöst och får ut mycket, även av tyngre artiklar. Men det finns också många som kämpar, både med språket (artiklarna tenderar att vara på engelska, vilket långt ifrån alla studenter är bekväma med att läsa) och med formen (texter författade av olika författare som ibland verkar ha olika åsikter eller till och med går i direkt polemik med varandra). Det tycks obekvämt när det inte finns ”ett rätt svar”. Och inte minst är spridningen stor i hur mycket tid man är villig att lägga på sina (heltids)studier. Att spridningen mellan studenter tycks minska med studieåren hänger antagligen samman med att de studenter som finner studier svårast (eller tråkigast) tenderar att avbryta studierna.

I kurserna på masternivå finns det en större grad av självselektion. De kurserna är typiskt sett valbara och studenter har antagligen ofta, ryktesvägen eller genom egna efterforskningar, skaffat sig någon uppfattning om de kurser de valt. Det händer att studenter hoppar av mina kurser (tidigt, och gärna med hänvisning till att de insett att de inte kommer att hinna lägga tillräckligt med tid på kursen). Men de som väljer att gå en av mina kurser tenderar att genomföra den, och att sedan gå andra kurser jag ger. Det skulle kunna vara trots litteraturupplägget, men ett antal uppskattande kommentarer tyder snarare på att artikelupplägget fungerar. De kan tycka att olika artiklar var olika lättsmälta, men det är i efterhand inte så att de mer lättlästa systematiskt är de mest uppskattade. De tenderar att uppfatta artiklarna som relevanta för kursen och för ämnet. De brukar också, ofta med viss stolthet, konstatera att de kraftigt förbättrat sin förmåga att läsa och ta ställning till tyngre texter – och ofta också att de blivit bättre på att läsa engelsk facktext. (Språkkommentarerna är vanligast från utbytesstudenter och från renodlade ingenjörslinjer (och studenter vid mindre högskolor). Studenter på I-linjen eller ekonomlinjer verkar (inte helt överraskande) ha större språkfärdigheter.)

Standardsystem, moduluppbyggnad eller skräddarsytt?

Från amerikanskt håll brukar diskussioner om Core curriculum vara vanligt förekommande vid konferenser – vad borde en kurs i det här ämnet och på den här nivån ha för innehåll? Det tycks som strävan efter standardisering är stark, och givet en sådan standardisering borde det också vara möjligt att få läroböcker som rimligt väl passar och stödjer standardupplägget, i alla fall när boken (eller de konkurrerande böckerna) ges ut. Detta är mitt utifrånperspektiv och jag vet inte om det överensstämmer med den faktiska tillämpningen på amerikanska lärosäten. I en föränderlig värld kommer man dock snart att riskera att hamna i att kursupplägget skulle behöva anpassas, och så även kursboken. Troligtvis sker sådana förändringar med en viss eftersläpning så att kursdeltagare och lärare inte är fullt ut nöjda med kurs- och läroboksinnehållet, relativt en aktuell tolkning av vad kursen ”borde” innehålla.

När jag deltog för HHS räkning i CEMS-samarbetet² i början av 1990-talet fanns det också en samordningsambition. I det fallet skulle vi inom respektive ämne definiera kurser som skulle kunna läsas på valfritt av lärosätena inom CEMS-samarbetet och tillgodoräknas ”hemma”. Inom Information Management-gruppen kom vi att ta fram en specifikation som inte annat än på papper kunde sägas vara ett standardupplägg. Professorer och andra lärare som var och en var övertygad om att deras upplägg var det bästa – eller i alla fall att deras handlingsfrihet inte

² CEMS: Community of European Business Schools – ett samarbete mellan en (prestige)handels högskola i vart och ett av de (huvudsakligen) västeuropeiska länderna.

Academic reading - att använda forskningsartiklar som kurslitteratur

Företagsekonomisk ämneskonferens 2009. Företagsekonomi i samhället: forskning, utbildning och relevans.

Alf Westelius, 2009-11-11

skulle beskäras märkbart – enades om en innehållsspecifikation där allas favoritvinklingar inkluderades. Därigenom blev listan för lång för att kunna rymmas meningsfullt inom något enskilt kursupplägg, men allas kursupplägg rymdes inom den framförhandlade listan. En sådan samordning kan inte meningsfullt ligga till grund för en gemensam kursbok. Skulle den verkligen täcka allt väl skulle endast en mindre del av den vara fullt ut relevant för en enskild kurs. Däremot fanns det samarbetsinitiativ där vissa standardmoduler – t ex undervisningsfall – togs fram, diskuterades och prövades vid flera lärosäten, och var tillgängliga för dem som fann för gott att utnyttja dem.

Andra ändpunkten på skalan - det skraddarsydda kurslitteraturalternativet - vore att läraren för en specifik kurs skriver kurslitteraturen till den kursen, och löpande reviderar den inför nya kursomgångar. Sådant förekommer, men riskerar såväl eftersläpning, som att på sitt sätt bli lika enögt som anpassningen av en kurs till en given, heltäckande lärobok. Idén med forskningsartiklar som kurslitteratur är i stället ett modultänkande, där läslistan kan anpassas efter för närvarande aktuella tolkningar av rimligt kursinnehåll (och även justeras under kursens gång genom tillägg eller exkludering av artiklar). Den akademiska världens tidskrifters artiklar är de färdiga moduler som finns att tillgå. Visst kan det även här finnas risk för eftersläpning, men givet artikelutbudet är det rätt troligt att det finns någon acceptabel text även till vinklingar som nyligen uppstått.

En större utmaning ligger möjligen i lärarens ork att revidera läslistan. Min egen erfarenhet på den punkten är att det naturligtvis tar tid att söka reda på en lämplig pusselbit för att täcka ett identifierat glapp. Men givet att kursinnehållet ligger rimligt i linje med mitt forskningsintresse kan det vara intressant att göra denna efterforskning. Alternativt kan det ge en impuls till att skriva en artikel som hanterar ett glapp man inte finner fylls tillfredställande med tillgängliga artiklar. (Min erfarenhet är att studenterna uppskattar om läslistan innehåller inslag (även) från läraren.) Det finns också koppling åt andra hållet. När jag i min forskning läser artiklar funderar jag på om de skulle kunna platsa i någon kurs jag håller. Det bidrar till att hålla en aktuell forskningsanknytning i kurserna, och det bidrar till att göra kursutvecklingen angelägen för min del.

Sammanfattande reflektioner

Sammanfattningsvis ger det artikelbaserade kurslitteraturupplägget upphov både till utmaningar och möjligheter.

En möjlighet är att kunna utnyttja rikedomen av befintliga forskningsartiklar till att anpassa kurslitteraturen till ett kursupplägg som gradvis kan justeras och anpassas till förändrade omständigheter. Forskningsartiklarna som kurslitteratur ger också en naturlig forskningsförankring åt kursen. (Att artiklarna finns fritt elektroniskt tillgängliga för studenterna brukar de inte uppfatta som någon nackdel. Att de kan ge en stark koppling mellan kurs och egen forskning kan vara en pluspost för läraren – och även för studenterna.) Samtidigt ställer denna flexibilitet utmaningar. Det kommer an på läraren att välja (och pröva ut) en samling artiklar som utgör en fungerande kurshelhet. Det kommer också an på läraren att ge den ramberättelse som knyter samman artiklarna till en meningsfull helhet – och att fylla i de tomrum som eventuellt uppstår mellan artiklarna. Men det handlar också om att förmå studenterna att söka kopplingar mellan texterna och gärna att under kursen återkomma till tidigare och peka framåt mot senare artiklar i läslistan.

En annan möjlighet är att stärka studenternas förmåga att läsa och tolka forskningsbaserade artiklar. Eftersom de är en genre i sig lär inte enbart ämneskunskap ge sådan färdighet. Men

Academic reading - att använda forskningsartiklar som kurslitteratur

Företagsekonomisk ämneskonferens 2009. Företagsekonomi i samhället: forskning, utbildning och relevans.

Alf Westelius, 2009-11-11

den möjligheten är förknippad med utmaningar. En första är att få studenterna att se det som eftertraktansvärt (nyttigt eller spännande) att tillägna sig sådana färdigheter. Det brukar vara möjligt, med hänvisning till livslångt lärande och den potential som ligger i att vid behov kunna tillgodogöra sig forskarsamhällets artiklar. En nästa utmaning är att stödja dem i att successivt kunna läsa och tolka texterna. Här handlar det såväl om stöd inför, under och efter läsning, som om att hitta en överkomlig svårighetsgrad på texterna – utmanande men inte orimlig. Vägen dit är enligt min erfarenhet både en fråga om att successivt föra in mer krävande texter och att introducera texterna, ställa läsfrågor, begära att studenterna reflekterar över sin läsning och att ta tid till diskussioner efter läsningen.

Jag uppfattar att arbetet med att utnyttja artiklar, i stället för traditionella läroböcker, som kurslitteratur ger styrkor åt kursen som gör det värt ansträngningen. Men även om jag i en enskild kurs skulle uppfatta att jag kunde kommit något längre ämnesmässigt under kursens gång genom att använda traditionell kurslitteratur ser jag det som långsiktigt mer givande att ge möjlighet till fortsatt egen förkovran – och en stärkning av det egna kritiska tänkandet hos studenter. Jag är förvissad om att de är mer betjänta av att känna sig kompetenta att tillägna sig även annat än kursbäckers presentationer av stoff och att de gjort framsteg i perspectives management – att de tillägnat sig en vana att granska och ifrågasätta även forskares agendor och texter och vid behov söka kompletterande perspektiv.